

Voimakeinot Luokkienvälisissä Taisteluissa

KATSAUS AMERIKAN TYÖVÄENLIIKKEEN HISTORIAAN

Kokoillut Kirjatoukka.

Ymmärtääkseen täydellisesti Amerikan työväenliikkeen eräissä vaiheissa ilmennyttä anarkistista luonnetta, täytyy tuntea se tilanne ja ne syyt jotka työväenliikkeelle tämänlaisen suunnan antoivat.

Yhdessäannentoista vuosisadan puoliväliin mennessä oli työväenliike Europan maissa saanut huomattavan jalansijan. Näihin aikoihin Marx ja Engels kehittivät ja levittivät oppejaan tunnetulla taidollaan. Tämä valistustyö ei ollut ainoastaan teoreettista laadultaan, vaan se käytännölliseen toimintaan sovellettuna osoitti hallitsevalle luokalle, että näiden oppien levittäminen on ehkäistävä. Ja ehkäisemään niitä pyrittiin. Seurasi radikaalisten ainesten vainoaminen ja karkoittaminen. Karkoitettut luonnollisesti menivät muihin maihin, Amerika saaden runsaan osan näistä vallankumouksen etuvartijoista. Saksa lahjoitti näitä aineksia runsaimmin jo v. 1848 tapatumain jälkiselvittelyissä ja myöhemmin Ranska, varsinkin Pariisin kommunin jälkeen.

Nämä täten tähän maahan saapuneet vallankumoukselliset olivat laajatietoista joukkoa ja sangen etevä propagandisteja. He tutkivat Marxin ja Engelsin lisäksi myöskin Hegelin, Krapotkin, Bakunin, Alexander Herzenin, Spencerin ja monien muiden oppeja.

DYT kun otamme huomioon että tällaista ainesta saapui runsaasti Amerikkaan, maahan, jossa nouseva kapitalistiluokka mistään välittämättä, mitään häikäilemättä riisti, ryösti ja petti toinen toistaan ja ensisijassa ja yksimielisesti työväestöä, niin oli aivan luonnollista että työväenliike Amerikassa sai anarkistisen luonteen.

Vallankumouksellisten yhdistyksiä perustettiin tämän maan huomatuimpiin kaupunkeihin ja ne tekivät voimaperäistä valistustyötä työväestön sekä myöskin intellektuaalisten ainesten keskuudessa.

Chicagosta muodostui radikaalisen liikkeen keskuspaikka. Tähän ehkä vaikutti se, että Chicagossa ja ympäristöllä oli aikasemmin käyty useita laajaa huomiota herättäneitä lakkotaisteluita, jotka valmistivat edullista maaperää radikaalien toiminnalle.

Seitsenkymmenluvun lopulla ja kahdeksankymmenluvun alkupuolella Chicagon radikaalit vielä luottivat poliittiseen toimintaan. Mutta kun v. 1885 vaaleissa Socialist Labor Party — Sosialistinen Työläispuolue — joutui perinpohjaisesti häviölle, menettäen kaikki edustajansa kaupungin hallinnossa, niin se vaikutti elvyttävästi poliittisvastaisen suunnan kasvamiseen. Anarkismi, teon propaganda, astui tällöin julkisesti, rohkeasti ja räikeästi Amerikan työväenliikkeen palvelukseen.

V. 1881 pidettiin Chicagossa vallankumouksellisten yhdistysten kansalliskonventioni. "Revolutionary Socialist Party" — Vallankumouksellissosialistinen työläispuolue — perustettiin tässä konventionissa kilpailijaksi Sosialistiselle Työläispuolueelle. Mikään loistava tulevaisuus ei tällä uudella puolueella kuitenkaan ollut, eikä anarkistolla, joista tämä puolue muodostui, ole koskaan ollut

voimakasta puoluetta, sillä anarkismi on luonteeltaan yhtenäiseen, tiiviiseen puolueeseen sopimattominta. Niinpä tässäkin puolueessa jokainen edusti omaa kantaansa ja omia käsityksiänsä. Puhuttiin aivan vapaasti väkivallasta, dynamiittista ja salamurhista, mutta mitään kiinteää toimintamuotoa ei voitu luoda. Puolue oli yhtä paljon marxilainen kuin nihilistinenkin.

* * *

Näihin aikoihin saapui Amerikkaan kansainvälistä kuuluisuutta saavuttanut anarkisti John Most. Hänellä oli sangen ansiokas ja monikirjavainen menneisyys vallankumouksellisessa toiminnassa. Hän oli toiminut Wienissä, Berliinissä ja Lontoossa ja palvelut vankilatuomioita kaikkialla. Amerikassa hänet otettiin vastaan vallankumoussankarina ja hän ehkä vaikutti enemmän kuin kukaan toinen yksilö anarkistisen liikkeen äärimmäisen anarkistiseksi kehittymiseen. Bakunin opinkappaleet olivat hänen opinkappaleitaan. "Hävityksen nautinto on luovaa nautintoa!"

Most vieraili useasti Chicagossa ja hänen opinsa levisivät siellä nopeasti. Hänen vaikutuksestaan saksalainen sosialistilehti muuttui äärimmäisen anarkistiseksi. Hän alkoi julkaisemaan omaa lehteään, anarkistista luonnollisesti, samoin bohemiankielinen lehti alkoi ilmestyä ja Albert Parsons, huomattu anarkisti ja myöhemmin Haymarketin uhri, oli myöskin omaksunut hänen käsityksensä ja toimitti anarkistista Alarm-lehteä englanninkielellä.

Näiden lehtien käyttämä yllyttävä ja peittelemätön sanontatapa, samoin kuin puheetkin, nyt kun niitä katselee työväenliikkeen kokemuksen valossa, tuntuu melkein lapsellisen räikeiltä ja tarpeettoman suorasanaisilta. Heidän esitystapansa oli leu-

Paljon puhuttu Haymarketin räjähdys kuvattuna.

nokasta, sattuvaa ja selvää. Hyvin ymmärrettävistä syistä heidän agitatsiooninsa niissä oloissa täytyi sellaista olla, vaikka ei se pitemmän päälle katsoen tuonutkaan parhainta mahdollista tulosta — lopulta se toi tuhon omalle liikkeelleen.

Maaperä valmistuu Haymarketin tragedialle.

Aika oli mitä suotuisin anarkistien toiminnalle.

Kaksi vuotta kestävä teollisuuslamaannus, mikä alkoi v. 1884, toi mukanaan, kuten tavallista, kurjuutta ja kärsimyksiä työväenluokalle, vaatiensa heittä toimintaan etujensa valvomiseksi.

Muutamit kaukonäköiset ammattionistit näkivät työpäivän lyhentämisen pelastuksen ja niinpä v. 1884 alkoi 8-tuntisen työpäivän vaatimus saada kannatusta. Toukokuun ensimmäinen päivä 1886 määrättiin siksi päiväksi jolloin työväestön voima asetetaan työnteittäjain voimaa vastaan 8-tuntisen työpäivävaatimuksen läpiajamiseksi.

Tähän liikkeeseen eivät alussa ottaneet osaa Työnritarit eivätkä siihen myöskään ottaneet osaa anarkistit. Amerikan suurimman työväenjärjestön ominaisuuksiin on aina kuulunut taistelun pelkääminen ja se ominaisuus kuului jo silloinkin mahtavalle Knights of Laborille. Vasta 8-tuntisen liikkeen voimistuessa ja taistelun määräpäivän lähestyessä K. of Labor yhtyi siihen — vetäytyäkseen takaisin aivan viimehetkellä.

Anarkistit alussa katselivat tätä lyhemmän työpäivän liikettä halveksuen, koska heidän mielestään

ei kapitalisteilta kunnata vaatia mitään. Se mitä, heidän mielestään, on tehtävä, on työväenluokan aseistautuminen ja "otettava koko kirottu systeemi haltuunsa ja muutettava se." Mutta kun liikehtiminen yhä voimistui mitä lähemmäksi määrätty taistelun päivä lähestyi, niin anarkistitkin yhtyivät siihen ja pian saivat loistavilla kyvyillään ja erinomaisella organiseeraustaidollaan liikkeen johdon käsiinsä.

Silloin myöskin alkoi taistelun merkit näkyä.

Rautatiekapitalisti Jay Gould oli kerran tehnyt luokkaansa vastaan anteeksiantamattoman rikoksen tunnustamalla rautatietyöläisten union. Samanlaisista tyhmyyistä ei saanut muiden kapitalistien taholta tapahtua ja Jay Gould katui katkerasti tekoaan ja itse kaikkein vähimmän halusi samanlaisen tyhmyyden enää uusituvan kenenkään taholta.

Kahdeksantuntisen työpäivän liike kauhistutti kapitalisteja. He muistivat selvästi edellisen paniikin kalliishintaiset ja tuhoa tuottaneet kapinalliset ja pelkäsivät, hyvällä syyllä, niiden uusituvan entistä voimakkaampina 8-tuntisen liikkeen yhteydessä. He päättivät ottaa unionien taisteluhaasteen vastaan kaikella voimallaan ja murskata unionit niin perusteellisesti etteivät ne kykene enää milloinkaan nousemaan.

Paniikki antoi tähän hyvän tilaisuuden.

Suuri työttömyys, epätoivoiset lakot, palkanalennukset, työsulut... kurjuus.

Siiinä ne tunnusmerkit joiden vallitessa tähän

John Most — "dynamiiittiofin isä".

monessakin suhteessa historialliseen taisteluun valmistauduttiin molemmin puolin.

Toukokuun ensimmäinen päivä lähenei lähentymistään.

Kumpikaan puoli ei jättänyt tekemättä mitään valmistuksia. Ei lyöty laimin mitään jonka arveltiin vaikuttavan edullisesti tämän lähestyvän taistelupäivän onnistumiseksi. Poliisit ja sotilaat käyttivät aseitaan säästelemättä kaikissa mahdollisissa tilaisuuksissa — sillä se oli ylempien määräys. Tilaisuuksia ilmestyi riittävästi, sillä lakkolaiset ja työnsulkuun julistetut työläiset pitivät kokouksiaan mitään pelkäämättä.

Toiselta puolen taas anarkistilehdet ja puhujat yltyivät kiikutuksessaan. Lainaamme muutamia lausuntoja:

"Kenelläkään joka alistuu nykyisen järjestelmän alaisuuteen ei ole oikeutta valittaa kapitalistien tekemää vääryyttä, sillä järjestelmä tukee sitä. Ja hän joka kapinoitsee... hän on kapinoitsija ja hänellä ei ole oikeutta valittaa joutuessaan sotilaiden pistimien eteen. Kumpikin luokka puolustaa itseään niin hyvin kuin voi. Kapinoitsija joka asettaa itsensä vihollisen pyssyn eteen, paljain nyrkein, on hullu."

"Työläisjoukkojen on kohdattava aselstettuna poliisit ja sotilaat... Aseet ovat meidän aikanamme tarpeellisempia kuin mikään muu. Jolla ei ole rahaa tulisi myydä kellonsa, jos hänellä on, ja ostaa aseita. Kivet ja kapulat eivät kelpaa taistellessa palkatuista murhaajia, rosvoja vastaan. Nyt on aika aselstautua."

"... Minä sanon teille, meidän täytyy vastustaa näitä petoja. Meidän täytyy taistella heitä vas-

taan yhtä hyvillä ja vielä paremmilla aseilla kuin mitä heillä on. Sen vuoksi minä kutsun teidät aseisiin!... Toukokuun ensimmäinen päivä lähenee. Teidän täytyy tappaa rosvo. Teidän täytyy tappaa verenimijät... Meidän tehtävämme tulee olemaan lyhyt; me emme tarvitse siihen kolmikymmenvuotista sotaa. Olkaa päättäväisiä."

"Jos me emme pian valmistaudu veriseen vallankumoukseen, niin me emme voi jättää lapsillemme mitään muuta kuin köyhyyttä ja orjuutta. Sen vuoksi valmistakaa itsenne! Kaikessa hiljaisuudessa, valmistakaa itsenne vallankumoukseen!"

Ja Albert Parsons jylisi "Alarm"-lehdessään, antaen kuuluisan julistuksensa ja toimintaohjeensa:

"Dynamiiitti! Parhain kaikista on dynamiiitti! Survokaa muutamia paunoja tätä ylöskohottavaa ainetta rautaputkeen (kaasu- tai vesiputki), sulkekaa molemmat päät ensin asetettuanne nallin ja sytytyslangan, asettakaa se rikkaitten laiskurien läheisyyteen ja sytyttäkää niin mitä ihallavin ja tyydyttävän tulos on seurauksena. Antamalla dynamiiitin miljoonille sorretuille ja alaspoljetuille tie on tehnyt parhaan työnsä... Dynamiiitti ei ole mitään erittäin kaunista katsella mutta se on erinomaisen käytännöllistä. Sitä voidaan käyttää ihmisiä sekä esineitä vastaan. Parempi kuitenkin on käyttää sitä ensinmainituita kuin tiilimuureja vastaan... Pauna tätä erinomaista ainetta vastaa enemmän kuin busheli äänestyslippuja — älkää unhoittako sitä!"

Parsons lopettaa julistuksensa lausumalla ikuisen totuuden että tyytymättömyyden tukahduttaminen kysyy voimaa enemmän kuin lait sisältävät.

Ja vihdoinkin tämän odotetun päivän aamuna kajauttaa saksankielinen anarkistilehti "Die Arbeiter—Zeitung":

"Rohkeasti eteenpäin! Taistelu on alkanut... Työläisten tunnussana olkoon: Ei mitään sovittelua! Pelkurit jälkipäähän, miehet eteen! Tilaisuus on tullut!... Puhdistakaa ampuma-aseenne, täydentäkää ammukevarastonne. Kapitalistien palkkaamat murhamiehet, poliisit ja mililita ovat valmiita murhaamaan. Työläisen ei nykyään tulisi lähteä asunnostaan tyhjin taskuin."

Näin valmistuivat työläiset taisteluun, ei ainoastaan kahdeksantuntisen työpäivän kohtalosta vaan lopullisena tarkoituksena ollen ottaa "koko homma ja muuttaa se."

Uhkauksia ei pidetty salassa eikä niitä oltu salaisiksi aiottukaan.

Kärimmäisen puutteen, kurjuuden, palkkojen laskun, työnsulkujen ja työttömyyden keskellä työläiset valmistautuivat tähän, mielestään viimeiseen taistoon. Rohkeimmat kuvittelivat että koko järjestelmä voidaan lyödä nurin aivan sinä paikassa. Toiset taas olisivat olleet tyytyväisiä kahdeksantuntiseen työpäivään. Mutta mikä päämäärä kullakin oli sitä pidettiin sivuasiana, pääasia oli että taisteluun on valmistauduttava.

Ja taisteluun valmistauduttiin.

Mutta taistelu oli, ei ainoastaan kolmikymmen vuotinen vaan neljäskin vuosikymmen on jo mennyt — ja taistelu ei ole vielääkään päättynyt. Sorrettujen tyytymättömyyttä ei ole ainakaan aivan tyyten tukahdutettu.

* * *

Koko yhteiskuntajärjestelmää vapisuttava Pariisin kommuni oli ainoastaan puolentoista vuosikymmentä kaukana ja muistot siitä olivat vielä tuoreet, niin kapitalisteille kuin työläisillekin. Oman maan työläiskapinoista oli kulunut vasta kymmenisen vuotta ja nyt uhkasi uudet levottomuudet, ehkä entistä suuremmat. Oliko siis ihme jos kapitalistitkin olivat hätäntyneinä.

Kuten jo sanottu, hekään eivät jättäneet kiveäkään kääntämättä taistelun onnistumiseksi. Hekin "puhdistivat pyssyysä ja täyttivät ammukevarastonsa."

Mitään poikkeuksellista ei kuitenkaan tapahtunut toukokuun ensimmäisenä eikä vielä toisenakaan päivänä.

Näytti siltä että kumpikin puoli oli pysähtynyt harkitsemaan tilanteen vakavuutta. Knights of Labor peräytyi peloissaan viime hetkellä lakkoliikkeen takaa, mutta lakkoja alkoi siltä huolimatta, mitään rauhattomuuksia aikaan saattamatta.

Kolmantena päivänä kokoontuivat kolme kuukautta työnsulussa olleet McCormickin työläiset tehtaan läheisyyteen pitämään kokousta. Tällöin työstä palaavien rikkurien ja työläisten välillä syntyi tappelu, jota tukahduttamaan saapui poliiseja jotka ampuivat työläisjoukkoon kuten heillä tapana oli. Useita työläisiä sai tässä taistelussa surmansa ja paljon haavoittui. Kokouksessa puhujana ollut August Spies julkaisi tämän johdosta vielä samana iltana räikeänlaisen "Kosto"-nimisen lentolehden jossa uudelleen vetosi aseihin tarttumisen välttämättömyyteen.

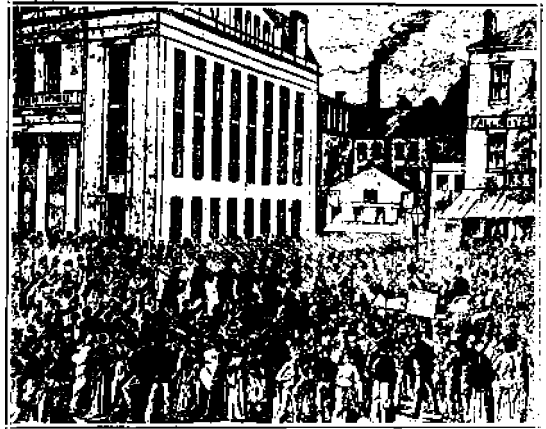
Seuraavaksi illaksi kutsuttiin kokous Haymarketin torille. — Tämä kokous muodostui kohtalokkaaksi kokoukseksi Amerikan työväenliikkeen historiassa.

Vaikka kokous oli ainakin näennäisesti rauhallinen niin siltä huolimatta koko poliisivoima tuli sitä hajottamaan.

Tällöin räjähti Haymarketin pommi! 67 poliisia haavoittui ja seitsemän heistä kuoli. Paljonko työläisiä kuoli tai haavoittui siltä ei koskaan ole saatu selvää.

Kuka pommin heitti, se on pysynyt salaisuudessa. Mahdollisesti se oli joku fanaattinen anarkisti, mahdollisesti kapitalistien palkkaama. Arveluja sekä otaksumisia siitä on monenkinlaisia.

Tapahtuman johdosta asetettiin joukko tunnettuja anarkisteja syytteeseen ja heistä neljä, Fischer, Engel, Spies ja Parsons hirtettiin, kahden kuolemantuomio muutettiin elinkautiseksi vankeudeksi jotka kuitenkin kuvernööri myöhemmin vapautti. Yksi kuolemaan tuomituista surmasi itsensä vankilassa.

Kuva vuonna 1873 tapahtuneista mellakoista crüissä tapauksessa jossa liittohallituksen sotilaita lähetettiin levottomuuspaikalle.

Koska tästä Haymarketin tapahtumasta oli ansioikas ja yksityiskohtainen selostus joitakin vuosia sitten tämän julkaisun Työväen-Opiston numerossa, niin jätämme tässä yksityiskohtiin kajoamisen niin mielenkiintoisia kuin ne ovatkin. Sen sijaan tekkäämme lyhyt katsaus sen vaikutukseen Amerikan työväenliikkeessä.

Ensinnäkin haluamme panna merkille, että heittipä tämän kohtalokkaan pommin kuka hyvänsä, anarkistit taikka kapitalistit, niin parempaa tekoa Amerikan kapitalisteille ei sillä hetkellä olisi voinut tehdä — eikä tuoisampaa työväenliikkeelle.

Amerikan työväenliike oli silloin voimistumassa. Innostus oli suuri ja kapitalistiluokka, kaikkea rakkudestaan huolimatta, ei ollut kyllin voimakas tavallisissa oloissa tätä nousevaa liikettä ehkäisemään. Mutta avuksi heille tuli, aivan kuin tilauksesta, Haymarketin pommi, joka kaiken muun lisäksi käänsi yleisen mielipiteen työläisiä vastaan. Työväenliike potee vieläkin saman pommin vaikutuksesta. Jos työväenliike olisi päässyt voimistumaan ennen kapitalistiluokan voimistumista ja yhtenäistymistä, niin, kukapa tietää, vaikka meillä tälläkin hetkellä olisi voimakas työväenliike.

Toiseksi haluamme panna merkille että Haymarketin pommin savuun ja tuleen hukkui ja hävisi Knights of Labor-järjestö. Ja samasta savu- ja pölypilvestä kohotti päänsä taantumuksellisuudestaan tunnetuksi tullut American Federation of Labor liitto, joka sittemmin on kaikella tarmollaan ollut taantumuksen tehoisana etuvartijana kaikkea edistysmiellistä työväenliikettä vastaan.

Voimme edelleen panna merkille että Haymarketin pommi toimi sanansaattajana Amerikan kapitalistiluokalle heräävän työväestön suhteen. Työnteettäjät kiristivät otettaan entistä ankarammin. Union miehet mustalistattiin ja kokonaisia unio-osastoja suljettiin työpaikoilta ulos. Muutamassa kuukaudessa Knights of Labor menetti yli 200,000 jäsentä ja hävisi jokaisen lakkotaistelua

tämän jälkeen. Työläiset tunsivat liiankin hyvin joutuneensa alakynteeseen samalla aikaa kun kapitalistit hyvin tiesivät millä puolella he ovat — he tiesivät sen liiankin hyvin.

Myöskin kahdeksantunnin työpäiväliike pysähtyi, mutta ainoastaan toistaiseksi.

* * *

Pommin vaikutus oli työväestölle tuhoisa.

Mutta sittenkin . . .

Jos pommi oli työläisen heittänyt niin se oli ainoastaan inhimillistä niissä oloissa että hän sen heitti. Eikö poliisit, sotilaat, laifi ja järjestyksen

valvojat ja koko yhteiskunta ollut painamassa sorrettua kansaluokkaa yhä alemmaksi, syvemmälle kurjuuden kuiluun — keinoista välittämättä.

Anarkistien edesvastuuttomassa ja lyhytnäköisessä toiminnassa olisi paljonkin arvostelun varaa, mutta heidän toimintansa oli vilpittöntä, pyrkimysensä rehellinen, päämääränsä suuri — työväenluokan vapauttaminen.

Haymarketin tragedia oli ensimmäinen tapaus Yhdysvalloissa missä dynamiittia, tätä "ylöskohotavaa ainetta", käytettiin ihmishengen tuhoamiseksi työn ja pääoman välisessä taistelussa — mutta viimeinen se ei ollut. (Jatketaan.)

BERTHA

— Tositapahtumille perustuen kirj. Marty. —

(Jatkoo edelliseen numeroon)

KUN Pauli oli selittänyt uudelle ystävättäreilleen omat asiansa, vaati tämä että Bertha olisi heti ajettava pois. Siihen kuitenkaan ei Pauli voinut niin vain suostua. Sitten hän esitti että menisivät yhdessä käymään Paulin huoneella, että hänkin saisi tilaisuuden tutustua "kotiväimöön." Tätä ei Pauli voinut estää.

Ennen käyntiään olivat he kabaretissa juoneet olutta niin runsaasti, että molemmat olivat hiukan humalassa. Näin olivat rohkeammalla päällä tekemään sen "vieraskäynnin".

On tarpeetonta kertoa mikä vaikutus tällä oli hiljaiseen ja herkkäluontoiseen Berthaan. Hän kärsi siitä sanomattomasti. Yksin jäätyään pääsivät häneltä taas kaikki kyynelähteet valloilleen. Vuoteelleen heittäytyneenä itki hän itsensä uuvuksiin, itki kunnes ei enää jaksanut. Nyt oli viimeinenkin toivo pois elämästä. Pauli ei tosin häntä pois käskenyt, mutta hänen uusi ystävättäreensä sen antoi kiertoteitse huomata. Ja valkapa ei mitään tuollaista olisi puhuttukaan, tuntui elämä tässäkin nyt mahdottomalta. Toisten tiellä olisi . . . arvoton hylky. Ja kuitenkin on hän koettanut olla kaikessa hyvä.

Sinä yönä ei Pauli tullut kotiin, häpesikö vai mikä lie ollut syytä. Aamulla latti toi Bertha kaikki vaatteensa matkalaukkuun, kirjoitti Paulille seuraavanlaisen kirjeen:

Hyvä Pauli: — Sydämeni on surusta ja tuskaa murtumaisillaan. En voi tätä elämää kauemmin kestää. Huomaan olevani sinun ja uuden ystävättäreni onnen tiellä ja sitä en kuitenkaan halua. En halua syödä sitä leipää joka kuuluu jollekin toiselle. Olen lapsellisesti luullut asioiden päättyvän toisin ja siksi olen luonasi ollut ja tehnyt sen minkä näissä oloissa olen voinut. Toivon kaikkea hyvää. — Bertha.

Tämän kirjoitettuaan hän lähti.

Illalla työstä palattuaan oli Paulilla huoneessaan kaikki toisenlaista. Ei kukaan häntä ystävällisesti tervehtänyt, eikä tullut sleramiin ruuan tuoksu ja tulvehtinut vastaan lämmin kodikas ilma. Äkkää tuntui niin oudolta, aivan kuin olisi joku ahdistanut rintaa. — Pauli huomasi itselleen osoitetun kirjeen ja luki sen. Sitten istuutui tuolille syviin mietteisiin vaipuneena; ei huomannut ollenkaan että tunnin kuluttua hänen on oltava soittoharjoituksissa jos ollenkaan.

Menemättä sinne jäi.

Pauli joutui tekemään tiliä elämänsä kanssa.

— Miksi menettelin näin? Bertha oli kaikin puolin kunnon tyttö, miksi suorastaan ajoin hänet ulos? Mitä kykenee tekemään nykyinen ystävättäreni? Ei mitään sellaista josta olisi hyötyä jokapäiväisen toimeentulon hankinnassa. Tanssia hän kyllä osaa ja pitää lystiä, jos on millä mällätään. — Mutta miksi valittaisin, itsehan olen asiani tällaiseen tilaan saattanut ja itse myöskin siitä kärsin. Jospa Bertha olisi edes tiedottanut mihin hän menee, niin varmasti hakisin hänet takaisin ja pyytäisin anteeksi huonon käytökseni, jonka jälkeen ehkä menisimme avioliittoon. Nyt minulla ei ole edes aavistustakaan mihin hän mahtoi mennä.

Tuollaisen itsekritiikin ristitulessa Pauli lopulta nukahti, mutta unensa oli levotonta. Useamman kerran näki hän Berthan unissaan, milloin missäkin tilanteessa. Aamulla tuntui kuin ei olisi tullut nukutuksi ollenkaan, mutta työhön oli lähdeittävä siitä huolimatta.

— — —

Bertha pyyhki huolellisesti kasvotltaan kaikki kyynelien liottamat jäljet ja päätti, että tänään hän koettaa käydä niin monessa paikassa työtä hakemassa kuin suinkin mahdollista. Mutta ei asia siitä parantunut; kaikkihalla sai kuulla saman vas-